

Kapak Konusu: $2 \times 2 = 4$

Gerçek Nedir Ne Değildir?



Beş

İki kere iki dört eder
Fakat ben beşim
Kaf dağından aşırıdım beşimi
Kaf dağında şenlik var
Kaf dağındaki şenlikten kimin haberi var

NAHİD ULVİ / 1946

Gerçek nedir, var mıdır, varsa benden bağımsız mıdır ve ona nasıl ulaşılır? Doğru nedir? “Anlamak” ne demektir? Bir şeyi nasıl anlarız ve anladığımızı nasıl anlarız? Düşünmek ne demektir? Bazı verilerden bir başka sonuç nasıl, hangi kurallara göre çıkarılır? Kanıt nedir? Bu ve benzeri soruları sürekli sormadan, verilen yanıtları sürekli sorgulamadan tam anlamıyla aydın olunamaz.

Her aydın bu soruların yanıtlarını vermemelidir demiyoruz, çünkü bunlar yanıtsız sorular da olabilir, biz sadece aydının bu konularda sürekli düşünmesi ve kendi kendine tartışması gerektiğini söylüyoruz.

Aydın, kendi çıkarlarını gözardı ederek ve toplumun çıkarlarını düşünerek toplumu yönlendirmek ve değiştirmek isteyen kişidir. Bizce... Aydın bu görevini yazarak, çizerek, çalıp söyleyerek, konuşarak yerine getirir, dolayısıyla aydın topluma mesaj iletir. Eğer sorumluluk sahibiyse, ki öyle olması gerekir, aydının topluma verdiği mesaj hakkında düşünmesi gerekir. Bu da ister istemez yukardaki soruları sordurtur.

Ahmet’in ya da Ayşe’nin gerçeği (ya da doğrusu) değişik olabilir, Ahmet ve Ayşe olayları değişik yaşayabilirler. Gerçek, kişiden kişiye değiştiği gibi coğrafyadan coğrafyaya da değişir: Türkiye’nin gerçeğiyle ABD’nin gerçeği bir olamaz. Gerçek, kişiye ve coğrafyaya göre değiştiği gibi zamana göre de değişir: Ortaçağ’ın gerçeğiyle bugünün gerçeği bir değildir. Bunlar herkesin bildiği ya da bildiğini sandığı, kahvede bile duyabileceğimiz beylik sözler. Herhalde bunlardan söz edeceğimi sanmıyorsunuz böyle seçkin bir dergide!

Gerçeğin ve doğrunun kişiye, coğrafyaya ve tarihe göre değişeceğini söylerken, sözünü ettiğimiz gerçeğin ya da doğrunun ne olduğunu biliyor muyuz? Gerçek ya da doğru üzerine herhangi bir söz edebilmek için önce bu kavramların ne olduklarını bilmeliyiz. Tanımı bilinmeyen bir kavram üzerine ne söyleyebiliriz ki?

Demokrasi en iyi yönetim biçimidir tümcesini ele alalım. Bu tümce ne kadar doğrudur? Böyle bir ifadenin doğru olması için her şeyden önce “demokrasi”nin tanımlanması gerekir. Demokrasi tanımlandıktan sonra “yönetim biçimi” tanımlanmalı. Arkasından “en iyi” tamlaması tanımlanmalı. Ve tüm bu tanımlar yapıldıktan sonra “demokrasi en iyi yönetim biçimidir” tümcesi kanıtlanmalı. İşte ancak o zaman “demokrasi en iyi yönetim biçimidir” tümcesi doğru olabilir.

Yanlış anlaşılmasın, tersini söylemiyoruz, hatta, biz sadece söylediğimizin ne kadar “doğru” olduğunu tartışıyoruz.

Tabii, bir başkası, “benim ‘demokrasi’, ‘yönetim biçimi’ ve ‘en iyi’ tanımlarım değişik” deyip sizin gerçek diye sunduğunuz önermeyi reddedebilir. Ama siz de buna karşı, “Bu kavramlara benim verdiğim tanımlarla önerme doğrudur” diyebilirsiniz. Eğer kanıtınız doğruysa kimse buna karşı çıkamaz.

“Demokrasi”nin tanımı ne olmalıdır tartışması başka bir tartışmadır, “doğru/gerçek nedir?” tartışmasına dahil değildir, ya da çok ucundan, çok dolaylı olarak dahildir.

Yukarda tanımlardan ve kanıttan sözettik. Tanımlar verildikten sonra, yani tümcenin (ya da önermenin) anlamı iyice anlaşıldıktan sonra, tümcenin kanıtlanması gerektiğini söyledik. Kanıt üzerine daha çok yoğunlaşmak için anlamı bilinen bir tümceyi ele alalım: *Ankara Türkiye’nin başkentidir*. Bu tümcenin doğru olduğundan kuşkumuz yok herhalde. Ankara’nın, Türkiye’nin ve “başkent”in tanımları belli. Peki nasıl kanıtlarsınız doğru olduğunu bildiğiniz bu tümceyi? “Anayasa’da öyle yazıyor” demeniz yeterli midir? Eğer “başkent”in tanımında böyle yazıyorsa yeterlidir elbet. Ben de size

“Gösterin Anayasa’yı” derim. Diyelim Anayasa’yı buldunuz, doğru sayfayı açıp önüme koydunuz. “Nerden belli bunun gerçek Anayasa olduğu” diye sorabilirim size. O zaman birlikte Ankara’ya gide-
riz, TBMM tutanaklarına bakarız. Milletvekillerinin imzaları orada, hepsi Ankara’yı başkent ilan etmişler. Bu kez “Nerden belli bu imzaların sahte olmadığı?” diye sorarım size...

Bana hiçbir biçimde Ankara’nın Türkiye’nin başkenti olduğunu kanıtlayamazsınız. Tüm Türkiye tek ağızdan “Ankara Türkiye’nin başkentidir” diye bağırursa, gene de ikna olmayabilirim. Yani, büyük bir olasılıkla öyledir, Ankara gerçekten Türkiye’nin başkentidir ama yüzde yüz ikna olmam. Belki benim tuhaf bir hastalığım vardır, bu öyle bir hastalıktır ki, Türkiye’nin başkentinin Ankara olmadığını öğrendiğim anda öleceğim... Siz hepimiz bunu biliyorsunuz ama ben bilmiyorum. İsterseniz paranoya deyin, ama içime öyle bir kuşku düşüverdi birden. Öleceğimi bildiğinizden ve ölmemi istemediğinizden, bana numara yapıyorsunuz, bana oyun oynuyorsunuz. Çocukluğumdan beri kandırılmışım... Benim için özel gazeteler basılmış, özel haritalar çizilmiş... Hâlâ daha kandırılıyorsunuz... Yutmam!

Elinize bir elma alın. Bu elmayı bırakırsanız ne olur? Elma düşer. Öyle mi? Nerden biliyorsunuz elmanın düşeceğini? Bırakırsanız elmayı, elma gerçekten düşer.

– İşte, dersiniz bana, elma düştü.

Gerçekten de elma düştü. Gözlerimle gördüm. Haklıymışsınız.

– Peki... Bir daha bırakırsanız ne olur acaba?

– Gene düşer elbet!

– Nerden belli?

– Çünkü hep düştü!

– Biliyorum hep düştüğünü, ama bundan sonra ne olacak acaba?

– Gene düşecek...

– Nerden biliyorsunuz hep düşeceğini?

– Bugüne kadar hep düştü, bundan sonra da hep düşecek...

– Bugüne kadar elmanın hep düşmesi bundan sonra da elmanın hep düşeceği anlamına gelmez ki!

– Gelir...

– Neden?

– Çünkü aynı koşullarda tekrarlanan deneyler aynı sonuçları verir...

– Neden?

– Bu bir ilkedir, fizik ilkesi! Bunu da mı bilmiyorsunuz!

– Biliyorum ya da bilmiyorum... Ama siz nereden biliyorsunuz bu ilkeyi? Bu ilkeye göre ben hiç ölmeyeceğim, çünkü bugüne dek hiç ölmedim!

İşte burada çuvallarsınız. Aynı koşullarda tekrarlanan deneylerin aynı sonuçları verdiğini kanıtlayamazsınız. Dolayısıyla elmanın da hep yere düşeceğini kanıtlayamazsınız.

Bir gün bir içki masasında bu konulardan söz ederken, hatta önümüzdeki şişenin var olup olmadığından bile emin olamayacağımızı söylerken, bir arkadaşım,

– Şimdi, dedi, kafana geçiririm bu şişeyi, anlarsın şişenin gerçek olup olmadığını!

Çok komik! Ben dahil hepimiz güldük. Konunun derinliğine yakışan ciddiyete geçtiğimizde şöyle yanıtladım arkadaşımı:

– Kafama bir şey geçirmişsin ve ben sersemlemişimdir. Bundan benim kuşum olmayabilir. Ama, bir, kafama gerçekten şişe mi geçirdin? İki, kafama gerçekten bir şişe geçirmiş olsan bile, bunu başkalarına kanıtlayabilir miyiz? Senin bu eylemini filme alıp cümle

âleme göstersek bile, filmin sahte olduğunu öne sürüp inanmayanlar olabilir. Saddam’ın yakalandığına bile inanmayanlar var, sahtesinin yakalandığını öne sürüyorlar! Başkasını ikna edemediğin bir önerme gerçek addedilebilir mi? Gerçek, başkasını ikna edebildiğin ölçüde gerçektir!

Bu son söylediğim gerçeğin bir tanımı olabilir mi? Felsefi anlamda bilmiyorum ama matematiksel anlamda “gerçek”, istisnasız herkesi doğruluğuna yüzdeyüz ikna edebileceğimiz önermedir.

Bu anlamda tek bir gerçek vardır, o da matematiksel gerçektir. Bu anlamda başka gerçek yoktur, olamaz. Matematiksel gerçeği de sadece zihnimizde algılarız.

İşte bu sayıda $2 + 2 = 4$ “gerçeği”nin matematiksel anlamda nasıl gerçek olduğunu göreceğiz, diğer tür gerçeklerle arasındaki farkı irdelleyeceğiz. Çok önemli yazılar okuyacaksınız. Gerçekten! ♣

